

Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnokseen

Kiitän mahdollisuudesta lausua kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. Ohjelmaluonnoksessa esitetyt tavoitteet ovat mielestäni hyviä. Olen liitteessä kommentoinut joitakin ohjelmaluonnoksen kohtia pitkälti vesihuoltoverkoston hallinnan näkökulmasta.

Ystävällisin terveisin,

Tuija Laakso

Huomioita eri kohtiin sivunumeron ja aiheen mukaan jaoteltuina:

- **sivu 5, lista lainsäädäntöön mahdollisesti sisällytettävistä kokonaisuuksista (Lakisääteinen hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto):** Nähdäkseni olisi suositeltavaa, että kriteeristö olisi sama kaikenkokoisille laitoksille. Vesihuolto olisi tällöin samantasoista kaikille asiakkaille riippumatta siitä, minkä kokoinen vesihuoltolaitos heitä palvelee. Lainsäädännössä voitaisiin määrittää vaatimusten minimitaso. Kunnat voivat silloin järjestää vesihuollon parhaaksi katsomallaan tavalla, joko suuressa tai pienessä vesihuoltolaitoksessa, kuitenkin siten, että vaatimukset täyttyvät. Se, että erikokoisilla laitoksilla on eri kriteerit, tarkoittaisi, että hyväksytään vaihtelu vesihuoltopalveluiden laadussa. Eri vaatimustaso voi lisäksi johtaa siihen, ettei vesihuoltolaitosten kannata yhdistyä. Jos haluttaisiin säätää eri vaatimustaso erikokoisille laitoksille, perustelun pitäisi nojata johonkin todennettavissa oleviin tekijöihin, esimerkiksi siihen, että 1 km:n pituista verkostoa voidaan hallita ilman monimutkaisia tietoteknisiä järjestelmiä tai omaisuudenhallinnan standardeja. Moni pieneksi mielletty vesihuoltolaitos ei kuitenkaan ole kaikista näkökulmista pieni, vaan sillä voi olla esimerkiksi suuri verkosto-omaisuusmassa, jonka hallinta on vaativaa.
- **sivu 5, Kehittämis- ja investointisuunnitteluvaihto:** Se, että vesihuoltolaitoksen pitää kehittää toimintaansa ja suunnitella investoinnit, on erinomainen tavoite. Lainsäädännöstä olisi hyvä tulla suoraan toiminnan kehittämistä aikaansaavia velvoitteita. Esimerkiksi veloitteita selvittää verkostojen kunto toisi konkreettisen pohjan saneerausinvestointien suunnittelulle. Tälläkin hetkellä suunnitelmia tehdään paljon perustuen esimerkiksi materiaali- ja asennusvuositietoihin, jotka eivät suoraan kerro todellisesta saneeraustarpeesta ja voivat johtaa joko yli- tai alimitoitettuun saneeraukseen.
- **sivu 9: ”Laitosten välisestä operoinnista on jo maassamme muutamia hyviä esimerkkejä. Kilpailuoikeudelliset haasteet tulisi ottaa huomioon, koska yksityistä operointipalvelujen tarjontaa on lisääntyvästi saatavissa.”** Tämä asia on tosiaan tärkeä selvittää.
- **sivu 9, ”Vesihuoltouudistus, uusi EU:n juomavesidirektiivi sekä tuleva vesihuoltolain tarkistaminen johtanevat tiukentuviin vesihuollon osaamis- ja resurssivaatimuksiin.”** Resurssivaatimuksissa on tärkeää huomioida myös vesihuoltoverkostojen edellyttämät osaamiset ja resurssit. Esimerkiksi henkilöstömäärän riittävyyttä tulee arvioida myös siitä näkökulmasta, kuinka paljon verkostoja on yhtä vesihuoltolaitoksen työntekijää kohden. Usein tätä on huomattavan paljon, vaikka myyty vesimäärä tai liittyjämäärä olisi verrattain alhainen.
- **Osa d), yleiskommentti:** Olisi tarpeen selvittää, millaisia kokemuksia osakeyhtiöinä toimivista vesihuoltolaitoksista on saatu. Yleisesti ajatellaan, että osakeyhtiöt ovat vesihuollon näkökulmasta paras toimintamuoto. Yksittäisten osakeyhtiöiden toimintatavoissa voi kuitenkin olla merkittäviä eroja (esim. avoimuudessa) ja toimintatapojen hyvistä ja huonoista puolista olisi hyvä saada kokonaiskuva.
- **sivu 9: ”Operointiyhteistyön mahdollisuudet ja edut ovat merkittävät ja sen toteuttaminen voi usein olla helpompaa kuin laitosten yhdistäminen. Toisaalta strategisen omaisuudenhallinnan ja kasvavien (saneeraus)investointien haasteita operoinnilla ei välttämättä pystytä ratkaisemaan, kun infra jää kuitenkin tilaajalaitoksen omistukseen.”** Verkosto-omaisuuden hallinta ja saneerausten tarkoituksenmukainen kohdentaminen ovat suuri haaste koko alalle. Omaisuudenhallinta vaatii paljon asiantuntemusta. Nimenomaan omistajalla pitää olla vahva osaaminen omaisuudenhallinnassa tai siihen pitää osata hakea ulkopuolista tukea. Operointiyhteistyö ei ratkaise tätä ongelmaa.

- **Osa e), ”Omaisuu den suorituskyvy lle tulee asettaa selkeät, mitattavat tavoitteet”:** Tämä on hyvä tavoite, johon kuitenkin sisältyy riskejä. On tärkeää tiedostaa, ettei yksikään mittari yksinään kerro esimerkiksi verkoston saneeraustarvetta, vielä vähemmän sitä, mitkä verkoston kohteet tulisi saneerata. Tärkeintä olisi saada verkostoa koskevat tiedot sijaintitiedoista lähtien kuntoon, ja tämän jälkeen omaisuudenhallintaa tukevat prosessit (tarvittavat ohjeistukset, suunnitelmat, toimintatavat) kuntoon. Ongelma on, että vesihuoltolaitoksilla on tällä hetkellä tarkoituksenmukaista saneerausten kohdentamista tukevissa prosesseissa ja tiedoissa usein suuria puutteita.
- **Osa h), Vesihuollon urapolkujen kehittäminen:** Alalle olisi hyvä saada näkemys myös siitä, kuinka paljon vesihuoltoalalle tarvittaisiin valmistuvia tekniikan tohtoreita. Vesihuolto koostuu monesta erillisestä erityisalasta, joihin kuhunkin perehtyneitä ihmisiä tarvitaan, jotta ala kehittyy. Ylipäättään tutkimus- ja kehitystoiminta voisi alalla olla paljon vahvempaa ja vesihuolto voisi hyötyä paljon enemmän jo tehdystä tutkimuksesta.
- **sivu 22, Vesihuoltopalveluita tuottavat toimijat Suomessa:** Olisi hyvin tärkeää kaikissa yhteyksissä, kun vesihuoltokentästä puhutaan, tuoda esiin vesihuoltoverkosto-omaisuus ja sen hallinnan tilanne erikokoisilla laitoksilla. Kuten lähteessä Berninger ym. (2018) on esitetty, monella pienellä ja keskisuurella vesihuoltolaitoksella on mittavia määriä verkostoa, vaikka vedenkulutus ja sitä kautta maksajien määrä on kohtalaisen alhainen. Esimerkiksi Salon kokoisessa kunnassa on kymmenkertainen määrä verkostoa asukasta kohden Helsinkiin verrattuna. Verkostopituuksien pohjalta tarkasteluna nämä kaksi laitosta ovat toimijoina samassa kategoriassa. Tämä näkökulma on olennainen, kun kuvataan Suomen vesihuoltoa ja ikääntyvien verkkojen mukanaan tuomia haasteita. Vaikka paikkakunta on pieni, voi verkosto-omaisuus olla mittava ja omaisuudenhallinta siten vaativaa.